

Тиодор Р. Росић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука, Јагодина
Катедра за дидактичко-методичке науке

УДК 821.163.41.09-31 Савић М.
Оригинални научни рад
Примљен: 1. октобар 2015.
Прихваћен: 2. новембар 2015.

ПОСТМОДЕРНИСТИЧКА НАРАЦИЈА У РОМАНУ *LA SANS PAREILLE* МИЛИСАВА САВИЋА

Апстракт: У раду се¹, применом аналитичко-синтетичке методе, разматрају облици и типови нарације и наративног дискурса у роману Милисава Савића *La sans pareille: љубавни роман са годацима*². Тумаче се основна посмодернистичка поетичка начела и начин интертекстуалне организације Савићевог прозног ткања. Закључује се да Савићево приповедање укључује хипертекстуалну интерактивну фикцију, инсталације, игру прерушавања, мистификације и загађивања, топотемпоралне фикцијске нарације, снове; али и елементе класичног писма које даје у подтексту, кроз хибридно-цитатне пастиш форме. У раду се указује на својства и облике нарације у Савићевом роману, с циљем да се покажу естетски домети у парадигматичној примени посмодернистичке нарације, језика и стила.

Кључне речи: нарација, интертекстуалност, *La sans pareille*, постмодернизам, трансформација идентитета.

Основно поетичко начело Милисава Савића јесте да књижевност не даје одговоре, већ поставља питања. Ране књиге Милисава Савића (*Бујарка барака*, 1969; *Младићи из Рашке*, 1977), сврставане су у неадекватно названу тзв. стварносну прозу, или прозу новог стила – према одредби великог znalца српског прозног књижевног умећа Љубише Јеремића; да би се преко фантастике (*Ујак наше вароши*, 1977) писац остварио као постмодерниста (*Ћуј коминијској војводе*, 1990; *Фусноја*, 1995; *Хлеб и сирах*, 1991; *Ожиљци тишиине*, 1997; *Принц и сербски сјисајшељ*, 2008; *Чварчић* 2010; *Римски дневник, љриче и један роман*, 2008. и *La sans pareille: љубавни роман са годацима*, 2015). Последњи Савићев роман је парадигматично постмодернистички. Реч

¹Рад је урађен у оквиру пројекта 178014 *Динамика стиркујтура савременој српској језика*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

²Милисав Савић (2015), *La sans pareille: љубавни роман са годацима*, Зрењанин – Нови Сад: Агора.

је о правој тоталној књижевности. Он погодује разматрању неких од кључних елемената постмодернистичких тема и поступака. Наравно, то не значи и имплицитно етаблирање постмодернизма јер је он, у многим сегментима српске књижевности, уз вредна дела, донео књижевну манипулацију на премисама авангардне политизације.

Упркос стваралачким менама, и у новијим стваралачким фазама Савић није напустио неке своје ране теме, омиљене књижевне јунаке, проблеме власти, моћи, слободе, само је њихова артикулација, дабоме, друкчија. У свом међужанровском преплету, он испољава изразиту склоност ка параболи, гротесци, иронији, пародији, алегорији и фантастици. Писац је који воли антипode, псеудодокумент, неке елементе крими приче и биографско-меморарске прозе, а изнад свега књижевну мистификацију. Књига о Зановићу[□] то најбоље показује.

Има неколико доминантних црта у књижевности постмодернизма: више нивоа организације књижевног текста, интертекстуалност, пародирање, самоиронија, игра као стваралачки принцип, редефинисање културних чињеница прошлости, култ нејасноће, грешке, жанровски и стилски синкретизам, фрагментарност, принцип монтаже, смрт аутора. Све је то, у већој или мањој мери, присутно и у Савићевом најновијем роману.

Прозном творевином *La sans pareille* писац наставља традицију свог веома успелог романа *Ожигљци тишише* и оних, веома успешних књижевно-уметничких дела постмодернистичке књижевности, насталих превасходно из поступка мистификације, жанровског синкретизма, или деконструкције. То је рецимо карактеристично и за нека дела Милорада Павића, Данила Киша, Давида Албахарија.

Релативизујући улогу аутора, дајући му у неким својим делима и статус књижевног јунака, Савић је релативизовао постмодерну доктрину о аутору, прокламујући, истовремено, начела о књижевној позајмици као основу сваког поступка (*Фусноша*) и интертекстуалности. „Мој роман врви од алузија (интертекстуалности) на велика дела светске књижевности. И ја то нисам крио” (Савић, 2015, „Политика”). Томе у прилог иду и ставови В. В. Виноградова. Говорећи о проблему ауторства и веродостојности текста уметничког стваралаштва, Виноградов допушта, оправдава делимично кривотворење текста и афирмише склоност ка мистификацији и уметничкој фантазији (Виноградов 1959: 261). То упућује и на делотворност Савићевог посезања за мистификацијом безличне стварности. Често и тривијални животни садржаји, вештом стилизацијом, захваљујући стваралачкој преобразби онога о чему се казује, постају дубљи и сложенији него што изгледају. Има бројних таквих садржаја у књизи *La sans pareille*, много епизода – узвишених и тривијалних садржаја, који на то упућују.

Неколико кључних елемената уткано је у интертекстуално ткање романа *La sans pareille*. У трагању за тим елементима помоћи ће нам и сам писац. Он своју прозну творевину на више места, попут класичних писаца, назива причом. И то је јасно од самог почетка (Савић 2015: 8). За такво именовање наш писац има низ оправданих разлога, а главни је што је реч о фрагментованој прозној форми усмереној ка деконструкцији класичне прозне форме и стварању хибридних прозних облика.

Роман има форму Бокачовог *Декамерона*. Чини га десет поглавља. Дато је најпре десет путописа „Пролећно путовање Тосканом”, следе потом „Приче”, „Црне приче”, „Снови”, „Есеји”, „Пишчеве белешке”, „Писма”, „Завршеци романа”, и на крају „Фусноте” и „Индекс имена, места, датума и појмова”. Свако поглавље има десет одељака, а фусноте и индекс имају понаособ сто текстова. Све је, дакле, у знаку броја сто.

Доминантна тема је, како тврди аутор у интервјуу „Политици”, тема чисте љубави. Реч је о покушају да напише „причу о чистој љубави. Љубави без интереса” (Савић 2015: 160). Радња романа дешава се током ратова у Југославији између 1994. и 1999. Реч је о љубавном пару који се среће у Фиренци и проводи десет дана на путовању Тосканом што у подтексту има путопис Милоша Црњанског *Љубав у Тоскани*. Љубавници се прерушавају и лажно се представљају. „Зна се ко је он, али не и она. Он је сликар, Србин је, са лажним именом Хасана из Тутина и не открива свој идентитет. То чини и Она која кроз Тоскану води главног јунака и која крије свој идентитет, представљајући се именима познатих књижевних јунакиња.

Љубавна тема прозног остварења Милисав Савића је само обланда, нека врста љуштуре, јер је у подтексту књиге проблем трансформације идентитета и постмодернистичка игра с формом, текстовима, поступцима.

Окосницу Савићевог романа чини десетодневно пролећно путовање Тосканом. На тај део надовезују се „Приче”, али је у подтексту свега трагање за идентитетом, његова трансформација и игра прерушавања. Прерушава се главни јунак и маскира именом Хасан. Прерушава се његова љубавница. Не знамо до краја њену родну припадност, да ли је жена или мушкарац, да ли је Плавокоса или Плавокоси. Мистификован је, напokon и овај лик. На сцени је „игра могућих идентитета, игра прерушавања, игра Неког Другог (Васић Ракочевић 2015: 153).

Савићево поглавље „Пролећно путовање Тосканом” у подтексту има путопис *Љубав у Тоскани* Милоша Црњанског. Пошто је Тоскана колевка Ренесансе и „уметнички и природни рај на земљи”³ (251), то отвара уз теме љубави и идентитета и трећи проблемски круг. Реч је о хедонистичким моти-

³ *Принц и сербски сунцаиџ*, Београд: Српска књижевна задруга, „Коло”, где уз сјајне *Ожљџке шшшине*, Београд: Светлост књига – Рашка школа, треба уврстити и пишчев најновији роман *La sans pareille: љубавни роман са догаџима*, Зрењанин – Нови Сад: Агора.

вима љубави, лепоте, чулне путености и еротике, где се стреми ка уживању и мистичном заносу. Хедонистичке теме су одклон од „Црних прича”, од веристичког зла, рата и страдања. Наспрам црних слика, у Савићевој прози су присутне и оперетске слике љубави, пријема, уметничких представа сликарске баштине, пијења најбољег вина и чулног уживања. Од љубави и вина на крају остаје само мистично-поетска алегорија.

Савићево приповедање укључује хипертекстуалну интерактивну фикцију, инсталације, игру прерушавања, мистификације и затајивања, топотемпоралне фикцијске нарације, снове; наравно, елементе класичног писма које даје у подтексту, кроз хибридно-цитатне пастиш форме.

Прозно штиво Милисав Савића представља интертекстуални отворен, нелинеаран и до краја недовршен текст, о чему и формално говоре отворени завршеци у поглављу „Завршеци романа”. То је хибрид готово свих прозних жанрова: прича, есеја, хроника, путописа, поетичких гледишта, обраћања у епистоларној форми, аутобиографских белешки, аутопетичких коментара и елементарна научног функционалног стила (фусноте и индекс имена и појмова).

Веомо важно својство прозе Милисав Савића јесте њена ослоњеност на књижевност минулих епоха, било кроз интертекстуални преплет (Црњански, Апулеј, Бокачо, Коркасар, бајке из *Хиљаду и једне ноћи* итд.), било кроз интертекстуалне алузије, пастишизацију и иронију. Том типу свакако припада прича „Вереници за Бању Вињон” (40) и њен паралелизам „Сан који је уснуо крај базена у Бањи Вињони” (89) из одељка „Снови”.

Савићев књижевни дискурс је дисконтинуиран. Реч је о широкој контекстуализацији нелинеарних наратива који су у књижевни текст укључени кроз различите поступке и језичку симболизацију. То води према више нивоа организације текста (путописни дискурс, есејистички, дискурс фуснота итд.) и отвара простор за стварање мултидимензионалног постмодернистичког „отвореног дела”, кроз дискурзивну интерференцију и кроз коришћење различитих поступака.

Наше истраживање треба да осветли природу и типове нарације (приповедања) у роману Милисав Савића. Нарација је, као што је познато, активност самог наратора (Абот 2009: 117), тј. Онога који прича причу...

Приповедање у Савићевој прози није линеарно, где аутор линеарног текста увек зна шта су његови читаоци прочитали, а шта читају. Уместо линеарне нарације где се догађаји описују у хронолошком следу, писац нам даје различите типове наративног дискурса. У његовој прози се издваја нелинеарно приповедање у првом лицу множине, али оно може бити и у првом лицу јединине, где су јунаци у улози наратора. Приповедање у првом лицу множине је оквир у којем је дат наратив у првом лицу. Том типу припада наративни дискурс у „Причи коју је Плавокоси испричао нашем болесном јунаку”:

Прибијајући се уз нашег јунака – тако је покушавао да му скине врућицу – Плавокоси поче пручу:

У давна времена, родио се краљу, после шест кћери, син. Краљевој радости не беше краја. Обасуо је великом љубављу и пажњом сина... (63).

У Савићевој прози евидентна је и епистоларна нарација књижевник јунака. Присутна је у одељку „Писма”. Та писма пише Хасан, главни јунак. Њему писац не открива право име. Слика је и Србин који се као избеглица нашао у Фиренци у време ратних деведесетих година прошлог века. Представља се муслиманским именом. Пише их Плавокосој, „мајсторици прерушавала”, жени којој не открива идентитет, за коју не зна да ли је стварна или фикција и коју ословљава именима најпознатијих женских ликова из светске литературе: Аном, Емом Бовари, Лепом Јеленом, Саломом...

Епистоларна форма је важна за структуру романа, карактеризацију ликована и порука; усмерена на непосредно обраћање, доприноси исказивању емотивног набоја, искренности, али и вишеслојним значењима.

Може се, напосокон, издвојити и наротив безличних конструкција. Ти наротиви везани су за поетичке коментаре, есеје и елементе научног дискурса (фусноте и индекс имена и појмова).

На „Пролећно путовање Тосканом” надовезује се десет прича из поглавља „Приче”, јер Савић не ствара свеобухватни наротив, већ укључује мање вишеструке наротиве. Наратора има десет – седам женских и три мушка. Уз линеарни дискурс, рецимо из појединих прича у првим поглављима и из одељка „Писма”, линеарност нарације се разбија употребом нелинеарног, дигресивног исказа из одељака „Пишчеве белешке”, „Снови”, „Фусноте”, „Индекс имена, места, датума и појмова”, али и интертекстуалном контекстуализацијом ових и других текстова. Резултат на глобалном плану је нелинеарни дискурс.

Наратора, казали смо, не смемо поистоветити са писцем. Позицију писца преузима наратор као имплицитни аутор, односно наговештени аутор. Имплицитни наратор, допушта писац, може бити и Плавокоса, јунакиња ове повести. То се види и у постскриптому писма које главни јунак пише на италијанском:

Уколико се не јавиш, наставићу да ти пишем. На пострестанте свих тосканских градова које смо обишли. Ако би због чега другог да би допунила па и завршила започети роман (173, 225).

Нарација има више видова. То је најпре казивање у првом лицу множине:

Наш јунак би се још, бар за почетак задржао на опису новог познаника, али се њему у овој причи жури, па ми, који ово причамо, свакако с намером да у свему – уколико је то могуће – угодимо нашем јунаку, читаоца коме су потребне додатне информације, упућујемо на додатке у овој књизи... (8).

Наш јунак креће у потрагу за псеуенцетом своје драге (206).

И сâм писац у фуснотама каже да се приповедач крије иза заменице „ми“:

Реч је о једном приповедачу који се крије иза заменице „ми“. Вероватно је несигуран и уплашен, чини му се да ће прича испричана у првом лицу множице бити уверљивија и лакше прихваћена од читалаца. Али ће повремено, па и на следећој страници, причање наставити у првом лицу једине (211).

И овај исказ, и експлицирани пишчеви аутобиографски искази иуе у прилог приповедачу као имплицитном аутору.

Савић је у овој књизи несумњиво применио поливалентну постмодернистичку поетику. У његовој књизи има десет наратора – седам женских и три мушка. А ако се има у виду да је за њега наратор и „само друго име за поступак, форму, композицију, писмо, текст“ (152), то упућује на закључак да из наративног полигласја проистиче и стварање хибридног књижевног облика. Писац, у инертекстуалном ткању, користи и функционалне стилове писама, књижевне науке, есејистике, бележака, фуснота, тежећи ка хипертекстуалном наративу, снажно ослоњеном на достигнућа електронског наратива. Савић у своје романескно ткање укључује тзв. краће жанровске форме: приче, есеје, путописне реминисценције, коментаре, расправе – све с идејом палимсестне мутације књижевних жанрова, али и високе и масовне културе, елитне и популарне књижевности.

Поглавља „Пролећно путовање Тосканом“ и „Писма“ су проза мањевише континуираног линеарног исказа, са одређеном топотемпоралном позицијом у казивању. Схватљива су и читаоцу који припада масовној култури јер је реч и о елементима сентименталне приче. Уз њих, ту је и дискурс коментара, објашњења – јасан, тачан, логичан, рационалан, научни. Све се то слаже у једну целину, попут слагалице. У тој слагалици сливају се дискурсни наративи језика књижевности са језицима различитих научних сазнања, што води ка хибридизацији књижевности и филозофије, књижевности и књижевне теорије, историје, књижевности и политике, књижевности и новинарства. Реч је, дакле, о вишедимензионалној организацији књижевног текста.

Томе, свакако, треба додати вишејезичност (српски, италијански) и пастишизацију исказа, што говори о више нивоа текстуалне организације. Савићева проза у знаку је постмодернистичке деконструкције традиционалних књижевних конвенција и поступака, па се на њеном обликовном нивоу може говорити о фрагментацији, монтажи и колажу, али и о одбацивању традиционалног „ја“ и наглашавању мноштва наративних „ја“, којих, уз наратора, видели смо има десет.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Савић (2015): Милисав Савић, *La sans pareille: љубавни роман са догађајима*, Зрењанин – Нови Сад: Агора.

Абот (2009), Х. Портер Абот, *Увод у теорију прозе*, Београд: Службени гласник.

Виноградов (1959): В. В. Виноградов, Проблема авторства и правилности текста литературног производа, С. 259–333; *О языке художественной литературы*, Москва: Учпедгиз.

Јеремић (1976), Љубиша Јеремић, *Проза новој стилу: криптике и олеги*, Београд: Просвета.

Савић (2015), Милисав Савић, „Роман са десет зглобова за читање у једном даху”, интервју; „Политика”, 19. септембар 2015.

Васић Ракочевић (2015): Биљана Васић Ракочевић, Homo ludens (Милисав Савић, *La sans pareille*), *Летопис Машице српске*, год. 48, књ. 115, св. 1; Нови Сад: Матица српска.

Tiodor R. Rosić

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department of Didactic and Methodology Sciences

POSTMODERN NARRATION IN THE NOVEL LA SANS PAREILLE BY MILISAV SAVIC

Summary: In the paper we take into consideration forms and types of narration and narrative discourse in the novel *La sans pareille: love novel with appendices* by using analytical and synthetically organised method. Some basic postmodern principles are taken into consideration and the inter-textual organisation is also included. It is concluded that Savic's storytelling includes inter-textual and interactive fiction, installations, disguising game, mystification and failing, fictive narration, dreams; but also the elements of the classical letter which was given in the subtext. In the paper we point out to the features and forms of narration in Savic's novel with the aim to show aesthetical achievements in paradigmatic appliance of postmodern narration, language and style.

Key words: narration, inter-textuality, *La sans pareille*, postmodernism, identity transformation.